

ADAM CZABAŃSKI, KATARZYNA LEWICKA-PAŃCZAK

PRZEMOC WOBEC OSÓB STARSZYCH W ŚWIELE DANYCH MIEJSKIEGO OŚRODKA POMOCY RODZINIE W POZNANIU

THE VIOLENCE AGAINST OLDER PEOPLE ON THE STRENGTH OF DATA FROM MUNICIPAL FAMILY SUPPORT CENTRE IN POZNAŃ

Katedra Nauk Społecznych
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
Kierownik: prof. dr hab. Michał Musielak

Streszczenie

Wstęp. Osoby starsze w pewnych społecznych okolicznościach doświadczają przemocy. Ponieważ zjawisko to jest stosunkowo słabo zbadane, a przyczyn jego występowania jest wiele, działania profilaktyczne są ograniczone.

Cel. Celem pracy jest przedstawienie problematyki przemocy wobec osób starszych w oparciu o dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Poznaniu.

Material i metoda. W badaniach zastosowano dwie techniki badawcze: analizę dokumentów urzędowych oraz wywiad swobodny, przeprowadzony z osobami zajmującymi się problemem przemocy w rodzinie. Badania objęły lata 2010 do 2011. W tym czasie zgłoszono do MOPR-u 108 przypadków przemocy skierowanej na osoby starsze.

Wyniki i omówienie. Badania pokazują, że w okresie dwóch lat zarejestrowano w MOPR w Poznaniu stosunkowo niewiele przypadków przemocy wobec osób starszych. Nie widać także jakichś znaczących fluktuacji zakresu zjawiska w poszczególnych latach. W liczącym 560 tysięcy Poznaniu liczba aktów przemocy wobec seniorów z pewnością jest większa. Prawdopodobnie tak mała liczba rejestrowanych w MOPR przypadków wynika z faktu, że osoby starsze wstydzą się ujawniania takich faktów. Poza tym często sprawcami tej przemocy są osoby z najbliższej rodziny. Uruchamia to mechanizmy wzmacniające poczucie solidarności wewnątrzrodzinnej i kwestie wzajemnej lojalności. Wydaje się również, że MOPR przez klientów pomocy społecznej raczej jest kojarzony z rozdawnictwem dóbr i usług pewnego rodzaju, a nie z centrum interwencji kryzysowej. To być może sprawia, że przypadki znęcania się nad osobami starszymi zazwyczaj zgłaszane są na Policję. Przedstawione w pracy przykłady pokazują wieloaspektowość podejmowanej problematyki, pokazują bogactwo form stosowanej wobec osób starszych przemocy. Ukazują ponadto różnorodność zarówno ofiar, jak i sprawców przemocy.

SŁOWA KLUCZOWE: przemoc, osoby starsze, seniorzy.

Summary

Introduction. Older people in some social occasions experience violence. Since the occurrence is relatively poorly known and there are many reasons for its incidence the preventive (or prophylactic) actions are limited.

Aim. The aim of the study is to show the problem of violence against older people on the strength of data from MOPR (Municipal Family Support Centre) in Poznań.

Material and method. In the researches two exploratory techniques were used: the analysis of formal data and free interview among people who concern themselves with problems in family. The researches were done in 2010 and 2011. In that time 108 cases of violence against older people were reported to MOPR.

Results and discussion. The researches show that in the time of two years relatively few cases of violence against older people were registered in MOPR. No showed significant fluctuation range of occurrence was shown in individual years. In Poznań with its 560 thousands of inhabitants the number of cases of violence against seniors is higher for certain. Probably the small number of cases registered in MOPR is a result of older people being ashamed to disclose such facts. Besides the violence perpetrators are often the family members. This fact turns on the mechanism which strengthens sense of solidarity in family and mutual loyalty. It seems that MOPR is known by by the social help clients dispensing goods and services of some kind and not as the centre of critical interventions. Perhaps this causes that the cases of older people abuse are reported to the Police. The examples presented in this work show the multi-faced problem and the variety of violence forms against older people. They show also the variety of victims and violence perpetrators.

KEY WORDS: violence, older people, seniors.

Wstęp

Zagadnienie przemocy wobec osób starszych wciąż jest stosunkowo mało zbadane. Mnogość przyczyn tego zjawiska sprawia, że także działania profilaktyczne są poważnie ograniczone. Przemoc wobec osób starszych

dokonywane zazwyczaj bez świadków. To także utrudnia skuteczne działania instytucji pomocowych. Osoby starsze spełniają także wszelkie kryteria wejścia w rolę ofiary przemocy.

Wśród polskich opracowań dotyczących omawianego problemu na uwagę zasługują ustalenia Ireny Pospisi-

szyl [1], Marty Cichockiej oraz innych współczesnych autorów [2]. Ważne informacje wiążące się z problematyką przemocy wobec osób starszych znajdują się w aktualnych opracowaniach i raportach badawczych [3, 4]. Na uznanie zasługuje poradnik autorstwa Beaty Tobiasz-Adamczyk [5].

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie problematyki przemocy wobec osób starszych w świetle danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Poznaniu.

Artykuł ten przedstawia pokrótce teoretyczne podstawy zagadnienia, a także dane empiryczne dotyczące przemocy wobec osób starszych w Polsce. Skupia się jednak przede wszystkim na prezentacji materiałów uzyskanych z MOPR w Poznaniu, a także na analizie poszczególnych przypadków przemocy kierowanej wobec poznańskich seniorów.

Przemoc wobec osób starszych – analiza pojęcia

Przemoc, zdaniem Ireny Pospiszyl, to „wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczynianie się do fizycznej a także psychicznej szkody osoby, akty wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji” [1]. Mnogość definicji używanych w poszczególnych krajach i dyscyplinach naukowych sprawia, że warto przedstawić definicję sformułowaną przez grono ekspertów (Action on Elder Abuse, 1995 rok), a następnie przejętą jako obowiązującą przez WHO. Definicja ta wyjaśnia, że przemoc to: „pojedyncze lub powtarzalne, celowe użycie siły fizycznej zagrażające lub rzeczywiste, przeciwko sobie, komuś innemu lub przeciwko grupie lub społeczności, co powoduje zranienie, fizyczne uszkodzenie, śmierć, ból psychologiczny, zaburzenia w rozwoju lub deprywację”.

Zjawisko „przemocy domowej” naznaczone jest trudnościami w diagnozowaniu aktów przemocy. Wynika to z rozpowszechnionych w społeczeństwie mitów i stereotypów na ten temat oraz ze wstydu samych ofiar [6]. Należy zauważyć, że osoby starsze stosunkowo rzadko stają się ofiarami czynów przestępczych. Spowodowane to jest faktem mniejszej aktywności tych osób w różnych sytuacjach społecznych i życiowych, wiążących się z ryzykiem doświadczenia przemocy. Seniorzy rzadziej wychodzą z domu, zwłaszcza po zmroku, nie uczestniczą także gremialnie w rozmaitych masowych imprezach. Okazuje się jednak, że jeśli doświadczą czynów przestępczych, to konsekwencje fizyczne i psychiczne tych traumatycznych zdarzeń są poważniejsze niż u osób młodszych [7].

Wśród rodzajów przemocy dotykających osób starszych wymienić można: przemoc seksualną, ekonomiczną, wyrzucanie z mieszkania, zaniedbywanie, przemoc fizyczną i psychiczną. Z badań Renaty Durda [8] wynika, że wśród osób zgłaszających przemoc 1% dotyczyło przemocy seksualnej wobec osób starszych (4% w ogólnej statystyce), 19% dotyczyło przemocy ekonomicznej (7% w ogólnej statystyce), 42% dotyczyło wyrzucania z mieszkania (3% w ogólnej statystyce), 51% dotyczyło zaniedbywania (7% w ogólnej statystyce),

48% dotyczyło przemocy fizycznej (50% w ogólnej statystyce), 67% dotyczyło przemocy psychicznej (69% w ogólnej statystyce). Z powyższych danych wynika, że osoby starsze częściej niż całość populacji ofiar przemocy domowej doświadczają praktyki wyrzucania z mieszkania, zaniedbywania i przemocy ekonomicznej.

Badania pokazują również, że osoby starsze często spełniają kryteria predysponujące je do stania się ofiarami przemocy. Do tych kryteriów zaliczyć można: dość powszechną izolację społeczną (samotność), zależność od innych osób (członków rodziny, sąsiadów), choroby (somaticzne, psychiczne, upośledzenie umysłowe). Należy zwrócić uwagę, że cechami osobowościowymi, które sprzyjają stawianiu się ofiarą są: uległość, bierność, naiwność, łatwo wierność, niskie poczucie własnej wartości, brak poczucia sensu życia (depresyjność), bezradność, niska aktywność społeczna [1].

W ramach badań naukowych dla potrzeb niniejszej pracy podjęto się opisanie zjawiska przemocy doświadczanej przez osoby starsze. Korzystano z danych będących w dyspozycji Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Poznaniu.

Material i metoda

Badania będące podstawą niniejszej pracy objęły lata 2010–2011 w Poznaniu. Zastosowano dwie techniki badawcze: analizę dokumentów urzędowych, a także wywiady swobodne, które przeprowadzono z pracownikami MOPR zajmującymi się problematyką przemocy w rodzinie. Analiza dokumentów urzędowych, czyli źródeł zastanych, pozwoliła zmniejszyć koszt i czas badań. Jak zauważa Grzegorz Babiński: „analizowane dokumenty urzędowe posiadają znaczną wiarygodność, ponieważ podawanie fałszywych informacji mogło spotkać się z sankcjami administracyjnymi i prawnymi” [9]. Zastosowana w niniejszych badaniach technika wywiadu swobodnego umożliwia dowolne dostosowywanie brzmienia i kolejności pytań do warunków w jakich wywiad się odbywa, do możliwości intelektualnych respondenta oraz jego aktualnego nastroju. Ponadto zaletą takiego wywiadu swobodnego jest możliwość uzupełniania kwestionariusza wywiadu o nowe pytania pogłębiające i rozszerzające [9]. Umożliwiło to, w przypadku wywiadów z pracownikami MOPR w Poznaniu, uzyskanie materiałów empirycznych także o charakterze jakościowym. Sześć wywiadów swobodnych przeprowadzonych zostało z pracownikami socjalnymi zajmującymi się w swoich filiach (filii MOPR w Poznaniu jest właśnie sześć) zagadnieniami przemocy. Podczas zbierania materiałów empirycznych stwierdzono, że w MOPR w Poznaniu dopiero od 2010 roku prowadzi się ewidencję zgłoszeń przypadków przemocy w rodzinie wobec osób starszych. Dane dotyczące przemocy wobec osób starszych gromadzone są w poszczególnych filiach MOPR (Grunwald, Stare Miasto, Nowe Miasto, Jeżyce, Wilda i Piątkowo). Informacje spływające do centrali MOPR są wysoce przetworzone. Zdołano jednak wyselekcjonować informacje dotyczące przypadków przemocy wobec osób starszych. Ogółem zdołano dotrzeć do infor-

macji o 108 przypadkach znęcania się nad osobami starszymi.

Wyniki i omówienie

W okresie dwóch lat 2010–2011 zarejestrowano we wszystkich filiach Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Poznaniu 108 przypadków stosowania przemocy wobec seniorów. Nie wydaje się to znaczną liczbą zważywszy na liczebność populacji miasta Poznania (560 tysięcy mieszkańców), a nawet tylko na liczbę samych klientów pomocy społecznej szacowanych na około 36 tysięcy. Wstępne badania sondażowe pokazują, że przypadki przemocy wobec osób starszych zgłaszane są zazwyczaj na Policję. Wywiady przeprowadzone z pracownikami socjalnymi potwierdzają przekonanie, że Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Poznaniu kojarzony jest przez mieszkańców miasta i zwłaszcza przez jego klientów z instytucją dystrybuującą świadczenia finansowe i materialne, natomiast nie z instytucją podejmującą działania z zakresu interwencji kryzysowej.

W badaniach uwzględniono przypadki zgłaszania przemocy wobec osób powyżej 60. roku życia. W dalszej analizie zwracano uwagę na kilka szczegółowych kwestii:

- kto zgłaszał przypadki przemocy
- czy fakt przemocy został potwierdzony, czy nie
- dalsze efekty zgłoszenia przemocy.

Z badań wynika, że najczęściej przypadki stosowania przemocy wobec osób starszych zgłaszane były przez służby społeczne, czyli przez samych pracowników socjalnych ($N = 45$, czyli 41,7%), także przez samych poszkodowanych seniorów ($N = 36$, czyli 33,3%) oraz najrzadziej przez sąsiadów ($N = 27$, czyli 25%). Jak widać z przytoczonych danych, nie zdarzyło się, aby fakt stosowania przemocy wobec starszej osoby zgłosił świadek tej przemocy z najbliższej rodziny. Do zgłoszeń dochodzi zazwyczaj ze strony osób obcych w stosunku do ofiary przemocy (pracownik socjalny, sąsiad), a w co trzecim przypadku zgłoszenia dokonuje sama ofiara przemocy.

Pracownicy socjalni, którym zgłaszano przypadki stosowania przemocy wobec osób starszych, dokonywali rozpoznania problemu bezpośrednio w środowiskach tych osób. Znaczna część zgłoszonych przypadków stosowania przemocy wobec starszych osób została potwierdzona ($N = 46$, czyli 42,6%). Nie potwierdzono zjawiska przemocy w 44 przypadkach (40,7%). Ustalono ponadto, że 18 seniorów (16,7%) wycofało swoje zgłoszenia, jakoby doświadczało przemocy.

Wszyscy pracownicy socjalni zajmujący się w swoich filiach problematyką przemocy domowej podkreślali w wywiadach, że sukcesywnie zwiększa się świadomość zarówno społeczeństwa jak i pracowników socjalnych odnośnie do powagi problemu przemocy. Wielu spośród badanych pracowników socjalnych wyrażało przekonanie, że nawet gdy zgłoszenia nie zostają potwierdzone, należy jednak docenić zaangażowanie osób z otoczenia społecznego seniora i wzrost wrażliwości ludzi na krzywdę innych.

Analiza dokumentów pozwoliła stwierdzić, że większość niepotwierdzonych zgłoszeń odnosiła się do osób chorych na Alzheimera oraz cierpiących na otępienie starcze. Często w takich przypadkach zgłoszenia faktu przemocy były efektem konfabulacji samych seniorów.

Należy podkreślić, że sprawy dotyczące stosowania przemocy wobec seniorów toczą się wiele miesięcy. To sprawia, że wiele spraw jest jeszcze w toku. Na podstawie dostępnych materiałów empirycznych można jednak zauważyć, że zaangażowanie się pracowników socjalnych przyczyniło się do zaprzestania stosowania przemocy wobec co trzeciego seniora. Ponadto w wielu przypadkach zapewniano osobom starszym inne formy pomocy. Najczęściej chodziło o usługi opiekuńcze, zwłaszcza dla osób samotnych i schorowanych.

Warto zauważyć, że poszczególne przypadki przemocy znacznie się różnią. Za każdym razem mamy do czynienia z innymi splotami szczegółowych okoliczności wyzwalających przemoc wobec seniorów. Zazwyczaj ofiarami są starsze kobiety, ale także, choć rzadziej, mężczyźni. Szczegółowe konteksty społeczne są niezwykle zróżnicowane. Wydaje się uzasadnione przedstawienie w niniejszej pracy kilku przypadków ukazujących owe manifestacje przemocy wobec osób starszych, mieszkańców Poznania, korzystających ze wsparcia Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Poznaniu.

Przypadek 1:

Przypadek ten dotyczy rodziny wielopokoleniowej, w której skład wchodzi: starsze małżeństwo, córka i jej dwójka małoletnich dzieci. Przemoc dotyczy babci dzieci; kobieta ma lat 67, jest schorowana i nie posiada własnych świadczeń finansowych. Przemoc kierowana jest ze strony jej męża, córki i 14-letniej wnuczki. Jest to przemoc fizyczna, psychiczna i ekonomiczna. Kobieta nie ma własnego miejsca do spania, śpi na krzesłach w kuchni. Jest zastraszona przez córkę i nie ma wsparcia w mężu alkoholiku. W ostatnim czasie jej wnuczki zostały umieszczone w domu dziecka z postanowienia sądu. Osoba doświadczająca przemocy wielokrotnie zgłaszała problem wśród sąsiadów, po czym się wycofywała. Dokonała także zgłoszenia w MOPR w Poznaniu osobiście, wskazując na doświadczenie przemocy ze strony męża. Od czasu stwierdzenia przez pracowników socjalnych poważnych zaniedbań opiekuńczo-wychowawczych, rodzina wycofała się z kontaktu. Złożone zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa zostało umorzone z uwagi na brak potwierdzenia ze strony samej zainteresowanej. Sprawa nadal w toku.

Przypadek 2:

Osobą doświadczającą przemocy była kobieta, lat 72, schorowana (Alzheimer). W przeszłości zamieszkiwała wspólnie z synem alkoholikiem, który zapewniał pomoc w formie żywności, utrzymania czystości w środowisku. Dodatkowo kobieta miała zapewnione usługi opiekuńcze przez MOPR w Poznaniu. Syn kobiety przetrzymywał

środki finansowe, dokumenty osobiste i jej kartotekę medyczną. Z powodu nadużywania alkoholu przez syna wielokrotnie dochodziło do interwencji Policji. Złożone przez klientkę zeznania na okoliczność znęcania się nad nią ze strony syna nie zostały wzięte pod uwagę z powodu złej kondycji psychicznej klientki (choroba Alzheimera) i postępowanie umorzono. MOPR skierował wniosek do Sądu o umieszczenie tej kobiety w Domu Pomocy Społecznej bez jej zgody. Postępowanie zakończyło się w połowie grudnia 2011 r. wydaniem postanowienia o umieszczeniu jej w DPS. Zanim doszło do uprawomocnienia postanowienia, kilka dni po rozprawie doszło do kolejnej interwencji Policji. Inicjatorem tej interwencji był pracownik socjalny MOPR w Poznaniu. Konieczne było wyważenie drzwi do mieszkania, gdzie kobieta leżała w łóżku z rozbitą głową. Sprawca (syn) został zatrzymany na 48 godzin. Założono mu sprawę karną. W trakcie oczekiwania na uprawomocnienie postanowienia, klientka zgodziła się podpisać dokumenty do DPS i została w nim umieszczona w ciągu trzech dni po interwencji Policji. Uczyniono to zanim sprawca opuścił areszt. Sprawa została zakończona zapewnieniem bezpieczeństwa starszej kobiecie.

Przypadek 3:

Kobieta leżąca, lat 86. Całkowicie zależna od innych a jednocześnie świadoma tego co się wokół niej dzieje. W przeszłości zamieszkiwała z synem i synową, którzy sprawowali opiekę higieniczną na wysokim poziomie. Dodatkowo zapewniono jej usługi opiekuńcze w ramach pomocy i monitoringu środowiska. Podczas wizyt pracownika socjalnego w tym środowisku stwierdzono wielokrotne ślady wybroczyn na ciele starszej kobiety oraz uszkodzenia nosa. Ofiara przemocy nie chciała podejmować rozmowy na temat jej sytuacji życiowej. Pracownik socjalny MOPR w Poznaniu zgłosił na Policji podejrzenie popełnienia przestępstwa znęcania się nad tą kobietą. Sprawa karna zakończyła się wyrokiem skazującym dla syna ofiary. W międzyczasie skierowano wniosek do Sądu o umieszczenie kobiety w Domu Pomocy Społecznej. Mimo podjętych działań, starsza kobieta nadal nie podejmowała żadnych rozmów na temat doświadczanej ze strony syna przemocy. Jednocześnie zaobserwowano, że obrażenia na jej ciele pojawiały się nadal regularnie i bardzo często. Sprawa w Sądzie została umorzona z powodu braku przesłanek do wydania postanowienia. Biegły lekarz psychiatra uznał, że kobieta posiada pełnię władz umysłowych i może decydować o sobie. Po zakończeniu sprawy sądowej klientka z powodu pogorszenia stanu zdrowia trafiła do Zakładu Opieki Zdrowotnej, gdzie zmarła po miesiącu.

Przypadek 4:

Ofiarą przemocy była 82-letnia kobieta zamieszkująca wspólnie z wnukiem. Wnuk miał sprawować nad nią opiekę, natomiast nie wywiązywał się ze swoich zobowiązań, a ponadto stosował wobec swojej babci przemoc psychiczną i fizyczną. Sprawę zgłosili pracownikowi socjalnemu MOPR w Poznaniu sąsiedzi, którzy po po-

nad roku zdecydowali się powiedzieć o tym co się dzieje w środowisku. Uzasadnieniem interwencji służb socjalnych było podejrzenie zgonu klientki – od kilku dni żaden z sąsiadów nie słyszał dźwięków z jej mieszkania. Po wejściu pracownika socjalnego z Policją okazało się, że starsza kobieta nie jest w stanie samodzielnie się przemieszczać. Stwierdzono również, że była zamknięta na łańcuch wewnątrz swojego pokoju, by nie mogła wyjść. Z ustaleń wynikało, że wnuk był u niej dwa dni wcześniej w celu odebrania od listonosza świadczenia rentowego. Pozostawił babcię bez jedzenia, picia i leków. Po wejściu służb socjalnych okazało się, że lokal był zdemolowany, zagracony, z powyrywaną instalacją elektryczną, wokół było pełno insektów. Starsza kobieta była zagubiona i pytała kiedy wróci wnuk. Po interwencji została przewieziona do szpitala na obserwację, a po opuszczeniu szpitala wróciła do środowiska, gdzie miała już zapewnione przez MOPR w Poznaniu usługi opiekuńcze. Niestety Prokuratura umorzyła postępowanie o znęcanie się. Kobieta została na swój wniosek umieszczona w Domu Pomocy Społecznej, gdzie przebywa do dzisiaj.

Przypadek 5:

Ofiarami przemocy było starsze małżeństwo (powyżej 70. roku życia), zamieszkujące wspólnie z dwójką dorosłych synów. Jeden z synów był uzależniony od alkoholu i to on stosował przemoc fizyczną (sporadycznie), psychiczną i ekonomiczną wobec rodziców. Rodzina pozostaje pod nadzorem dzielnicowego. Wielokrotnie dochodziło tu do interwencji Policji. Agresywny syn zawsze jednak uciekał zanim pojawiała się Policja. Pracownicy MOPR w Poznaniu skierowali sprawę do Sądu o przymusowe leczenie odwykowe syna ofiar. Sąd orzekł umieszczenie sprawcy przemocy na oddziale odwykowym. Po dowiezieniu na miejsce leczenia, sprawca przemocy po dwóch godzinach samowolnie opuścił oddział odwykowy. Przy współpracy z pracownikiem socjalnym MOPR w Poznaniu rodzina wniosła sprawę o eksmisję syna z lokalu. Sprawa w toku. Ofiary przemocy utrzymują kontakt z pracownikiem socjalnym i nabierają umiejętności radzenia sobie z trudną sytuacją. Wychodzą ze współuzależnienia i zaczynają dbać o własne poczucie bezpieczeństwa i wszelkie inne potrzeby.

Przypadek 6:

Sprawa przemocy dotyczyła dwóch starszych osób: kobiety oraz jej brata (obydwoje w wieku powyżej 60 lat) wspólnie zamieszkujących. Sprawcą przemocy fizycznej, psychicznej i ekonomicznej wobec nich był syn kobiety, który mieszkał osobno. Często nachodził on swoją matkę i jej brata, aby odbierać im środki finansowe. Przy okazji znęcał się nad nimi psychicznie (ubliżał im, poniżał ich, wzbudzał poczucie winy) i fizycznie (szarpał ich, popychał). Ofiary przemocy nawiązały kontakt z pracownikiem socjalnym MOPR w Poznaniu. Po uzyskaniu od pracownika socjalnego informacji o czekających ich procedurach prawnych związanych ze zgłoszeniem

przestępstwa, osoby te wycofały się z kontaktu. Czyniły tak kilka razy. W międzyczasie zmarła starsza kobieta, natomiast mężczyzna (brat tej kobiety) nadal jest szykanowany przez siostrzeńca. Mężczyzna pomimo permanentnego doświadczania przemocy nadal nie chce zgłosić tego organom ścigania.

Przypadek 7:

Sprawa dotyczy starszego, schorowanego i wymagającego pomocy mężczyzny. Jak wynika z ustaleń pracownika socjalnego MOPR w Poznaniu, był on regularnie zastraszany przez syna, jego konkubinę i jej dzieci. Rodzina syna zagarnęła wszelkie prawa do mieszkania, łącznie z możliwością korzystania z urządzeń AGD. Mężczyzna wielokrotnie doświadczał przemocy fizycznej, psychicznej i ekonomicznej. Z tego powodu podjął współpracę z pracownikiem socjalnym. Współpraca ta spowodowała złożenie przez niego zeznań na Policji obciążających syna i jego rodzinę. Sprawa skierowana do Sądu zakończyła się wyrokiem skazującym dla syna ofiary, który zaraz po ogłoszeniu wyroku opuścił mieszkanie ojca. W kilka miesięcy po odzyskaniu poczucia bezpieczeństwa mężczyzna zmarł z powodu bardzo złego stanu zdrowia.

Podsumowanie

Analiza przypadków przemocy stosowanej wobec osób starszych skłania do pewnych podsumowań:

Problematyka stosowania przemocy wobec seniorów jest ważnym zagadnieniem społecznym. Brak szacunku wobec starszego pokolenia ma negatywny wpływ na wychowanie dzieci i młodzieży [11]. Przyczynia się do rozwoju różnych form patologii społecznej.

Warto zauważyć, że osoby starsze nierzadko funkcjonują poza siecią struktur społecznych, jak chociażby szkoła, zakład pracy, organizacje społeczne i stowarzyszenia oraz różne grupy nieformalne. Struktury te w przypadku osób młodszych zazwyczaj przyczyniają się do ujawnienia aktów przemocy i pomagają przyjść ofierze z pomocą. To również tłumaczy problemy w identyfikacji zjawiska przemocy wobec seniorów.

Warto uświadomić sobie, że fakt maltretowania fizycznego lub psychicznego przez członków najbliższej rodziny jest dla seniora wstydlivy i uruchamia specyficzne mechanizmy wzmacniające poczucie solidarności wewnątrzrodzinnej. Dylematy moralne dotyczące ujawniania lub nie ujawniania zachowań przestępczych najbliższych osób stanowią dodatkowy dramatyczny element całego kompleksu sytuacyjnego. Tego typu problemy ujawniają się najczęściej w relacjach rodzicielskich. Wówczas starszy człowiek wzbudza w sobie poczucie winy, że nie potrafił dostatecznie dobrze wychować swojego dziecka i nauczyć go szacunku wobec siebie.

Pracownicy socjalni dość często obdarzani są przez seniorów zaufaniem i traktowani są przez nich jako ostatnia szansa uratowania się z rąk domowych oprawców. Praktyka

pokazuje, że pomoc udzielana seniorom przez pracowników socjalnych często jest skuteczna. Działania podejmowane przez pracowników socjalnych Miejskiego Ośrodka Pomocy Socjalnej w Poznaniu zazwyczaj eliminują manifestacje przemocy w stosunku do osób starszych. Prawdziwa skuteczna kampania przeciwko przemocy wobec seniorów wymaga jednak kooperacji różnych instytucji. Jak podkreślają pracownicy socjalni, społeczeństwo jest już dość silnie uwrażliwione na problematykę znęcania się domowego. W takim społecznym klimacie akceptację znajdują rozmaite inicjatywy zmierzające do eliminacji przemocy w społeczeństwie.

Piśmiennictwo

1. Pospiszyl I.: Przemoc w rodzinie. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994, 83-88.
2. Cichocka M.: Starość, smutek, niemoc, bezradność? [W:] Profile starości. Leońska L. (red.), Wydawnictwo Miejskie, Poznań 2000, 97-104.
3. Dymek-Skoczyńska A., Strugała M., Talarska D.: Przemoc w rodzinie wobec osób starszych. [W:] Różne oblicza starości, Wieczorowska-Tobis K., Talarska D. (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznań 2011, 138-147.
4. Sygit E., Ossowski R.: Przemoc wobec osób starszych ze względu na ich wiek, płeć i wykształcenie. *Gerontologia Polska*, 2008, 16 (3), 163-168; Korzeniowski K. (red.): Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Raport z badania profesjonalistów. PAN – Instytut Psychologii, Warszawa 2009, 1-4.
5. Tobiasz-Adamczyk B.: Przemoc w rodzinie wobec osób starszych. [W:] Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu. PARPA – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Warszawa 2010, 4 (8), 33-65.
6. Walkowiak P.: Funkcjonowanie rodziny alkoholowej – ogólna charakterystyka. *Poznańskie Zeszyty Humanistyczne*, 2011, XVI, 25-33.
7. Cichocka M.: Starość, smutek, niemoc, bezradność? [W:] Profile starości. Leońska L. Wydawnictwo Miejskie, Poznań 2000, 103.
8. Durda R.: Krzywdzeni na starość. Analiza danych telefonu „Niebieskiej Linii”. *Niebieska Linia*, 2006, 6, 5.
9. Babiński G.: Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych badań empirycznych. PWN, Warszawa 1980, 165-166.
10. Nowak S.: Metody badań socjologicznych. PWN, Warszawa 1965, 66.
11. Wiśniewska-Roszkowska K.: Starość jako zadanie. Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1989, 49-58.

Adres do korespondencji:

dr hab. n. hum. Adam Czabański
Katedra Nauk Społecznych
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
ul. Dąbrowskiego 79, pok. 507
60-529 Poznań
e-mail: aczabanski@interia.pl